

УДК 323.1: 342.214

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Семке Ніна Миколаївна

професор, кафедри соціології та політології,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Авторське резюме

У статті розглянуті національні меншини як суб'єкти етнополітичного життя України. Указано на широкий спектр соціальних та політичних прав національних меншин згідно з чинним законодавством України, та звернута увага на той факт, що на практиці недостатньо дієвих механізмів реалізації цих прав. Виділено три рівня розвитку національних меншин України: латентний, організаційний, політичний. Позитивний вплив на активність національних меншин здійснюють національно-культурні товариства України. Поряд із забезпеченням освітніх, культурних, інформаційних потреб, робота таких товариств сприяє росту політичної активності їх членів.

Україна, обравши євроінтеграційний курс розвитку, актуалізувала в політичному полі проблему представництва національних меншин в органах влади та місцевого самоврядування, їх участі у соціально-політичному житті держави. Автор звертає увагу на той факт, що з розвитком демократії діяльність національних меншин активізується, а отже, таким чином переходить у політичну площину, тому національні меншини розглядаються в статті як потенційно впливовий політичний фактор. За останні роки в Україні чітко простежується тенденція щодо активізації діяльності національних меншин, котрі виходять на арену суспільно-політичних відносин держави, й, окрім культурних, освітніх та релігійних інтересів, все активніше піднімають питання задоволення політичних інтересів та потреб. Це закономірне явище, характерне для усіх суспільств, однак його вирішення великою мірою залежить від рівня демократичності та сформованості громадянського суспільства.

Ключові слова: національні меншини, права національних меншин, національно-культурні товариства, політична мобілізація, політична діяльність, політична активність.

НАЦИОНАЛЬНЫЕ МЕНЬШИНСТВА КАК СУБЪЕКТЫ ПОЛИТИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА

Семке Нина Николаевна

Авторское резюме

В статье рассмотрены национальные меньшинства как субъекты этнополитического жизни Украины. Рассмотрено широкий спектр социальных и политических прав национальных меньшинств в соответствии с действующим законодательством Украины, особое внимание обращено на тот факт, что не существует действенных

механизмов реализации прав, гарантированных законодательством. В статье выделены три уровня развития национальных меньшинств в Украине: латентный, организационный, политический. Автор отмечает положительное влияние национальных, культурных и общественных организаций на усиление политической активности национальных меньшинств в Украине. Наряду с обеспечением образовательных, культурных, информационных потребностей, работа таких обществ способствует росту политической активности их членов – граждан государства. Таким образом, отмечается рост влияния на внутреннюю политику в Украине этнического анклава, что вносит некоторые коррективы в общий курс развития гражданского общества.

Украина, выбрав евроинтеграционный курс развития, актуализировала в политическом поле проблему представительства национальных меньшинств в органах власти и местного самоуправления, их участия в социально-политической жизни государства. Автор обращает внимание на тот факт, что с развитием демократии деятельность национальных меньшинств активизируется, а следовательно переходит в политическую плоскость, поэтому национальные меньшинства рассматриваются в статье как потенциальный фактор политического влияния. За последние годы в Украине четко прослеживается тенденция активизации деятельности национальных меньшинств, которые выходят на арену общественно-политических отношений в государстве, и, кроме культурных, образовательных и религиозных интересов, все активнее поднимают вопрос удовлетворения политических интересов и потребностей. Это закономерное явление считается характерным и для стран ЕС, однако его решения в Украине во многом зависят от уровня демократичности и сформированности гражданского общества.

Ключевые слова: национальные меньшинства, права национальных меньшинств, национально-культурные общества, политическая мобилизация, политическая деятельность, политическая активность.

NATIONAL MINORITIES AS SUBJECTS OF POLITICAL PROCESS

Nina Semke

Abstract

The article considers national minorities as subjects of the ethno-political life of Ukraine. A wide range of social and political rights of national minorities is examined in accordance with the current legislation of Ukraine, special attention is paid to the fact that there are no effective mechanisms for realizing the rights guaranteed by law. The article identifies three levels of development of national minorities in Ukraine: latent, organizational, and political. The author notes the positive influence of national, cultural and public organizations on strengthening political activity of national minorities in Ukraine. Along with providing educational, cultural, information needs, the work of such societies contributes to the growth of political activity of their members - citizens of the state. Thus, there is a growing influence on the domestic policy in Ukraine of the ethnic enclave, which introduces some adjustments to the general course of development of civil society.

Ukraine, having chosen the Eurointegration course of development, actualized in the political field the problem of representation of national

minorities in government and local self-government bodies, their participation in the social and political life of the state. The author draws attention to the fact that with the development of democracy, the activity of national minorities is intensified, and consequently turns into a political plane, therefore national minorities are considered in the article as a potential factor of political influence. In recent years, Ukraine has clearly traced the trend of activating the activities of national minorities that enter the arena of socio-political relations in the state, and, in addition to cultural, educational and religious interests, increasingly raise the issue of satisfying political interests and needs. This natural phenomenon is also considered typical for the EU countries, but its decisions in Ukraine largely depend on the level of democracy and the formation of civil society.

Key words: national minorities, rights for national less, nacional'no-kul'turni societies, political mobilization, political activity, political activity.

Постановка проблеми. Україна, як і більшість країн світу, є поліетнічною державою, тому питання виходу на політичну арену національних меншин потребує постійного дослідження й ретельного вивчення. Актуальність теми визначається тим фактом, що в реаліях сьогодення відбувається підвищення ролі національних меншин не тільки у внутрідержавних а і в міжнародних процесах. Україна, обравши євроінтеграційний курс розвитку, актуалізувала в політичному полі проблему представництва національних меншин в органах влади та місцевого самоврядування, їх участі у соціально-політичному житті держави. Ігнорування або недооцінка соціально-політичних прагнень національних меншин неминуче зумовлюють явну чи латентну загрозу – міжетнічних конфліктів, котрі можуть призвести до ескалації політичної нестабільності в державі та стати серйозною загрозою для її територіальної цілісності.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Питання національних меншин привернуло увагу науковців та набуло системного характеру ще на початку ХХ ст. Особливий внесок у розвиток етнополітики та дослідження проблем національних меншин вніс О. Бочковський, зробивши аналіз розвитку нацменшин у тогочасній Європі в науковій роботі «Вступ до націології» [3].

У другій половині ХХ ст. Особливу увагу вчені приділили питанням виникнення й розвитку націй і націоналізму, сутності національної ідентичності, її головним рисам і прикметам, що становлять основу національної самобутності та своєрідності. В зазначеному контексті слід відзначити роботи Б. Андерсона, Ф. Гекмана, Е. Сміта [1; 5; 13; 16].

Наприкінці ХХ ст. ряд дослідників ввели до наукового обігу поняття «політизація національних меншин». Провідні вчені Д. Белл, В. Ісаїв, Дж. Ротшльд у своїх роботах аналізували проблему взаємовідносин національних меншин та політики, набуття національними меншинами політичної свідомості, політичну мобілізацію національних меншин, їх участь у формуванні влади тощо.

«Політизувати етнічність, – пише Дж. Ротшильд, – означає:

- 1) надати людям можливість усвідомити роль політики у збереженні їхніх етнокультурних цінностей і навпаки;
- 2) стимулювати їхню увагу для цього взаємозв'язку;
- 3) мобілізувати їх на формування етнічних груп, що мають єдину самосвідомість;
- 4) спрямувати їхню поведінку у сферу політичної діяльності, спираючись на цю свідомість і групову самосвідомість» [15, с. 18].

Аналізуючи внесок українських вчених в дослідження і вивчення питань національних меншин, слід зазначити, що впродовж усього періоду існування радянської влади етнічні процеси, які відбувалися в Україні, трактувалися виключно з позицій КПРС про «всебічний розквіт і неухильне зближення всіх націй і народностей Радянської держави». Серед праць зазначеного періоду заслуговують на увагу дослідження проблем етнічного складу та міжетнічних взаємин в Україні проведені В. І. Наулка [12].

З проголошенням суверенітету, а згодом – державної незалежності, демократизацією суспільного життя, створено сприятливі умови для наукового і об'єктивного висвітлення усіх аспектів життєдіяльності національних меншин які проживають на теренах України. На якісно новий рівень вийшла й науково-дослідна діяльність вчених. Взаємовідносини національних меншин і держави, опис визначень, складу, чисельності та регіонів розселення національних меншин знайшли відображення в роботах О. В. Антонюка, І. М. Варзара, О. В. Каратунова, О. М. Майбороди, В. Б. Євтуха, Ю. І. Римаренка, Л. Є. Шкляра, М. О. Шульги та ін.

Значний внесок у дослідження етнополітичних процесів в Україні зроблено науковцями інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. Так дослідниками відділу національних меншин за роки незалежності було підготовлено 11 монографій, 3 довідково-енциклопедичних видання, 4 збірники документів, понад 15 брошур, один картографічний атлас, близько 300 наукових публікацій.

Не зважаючи на значний науковий доробок з питань національних меншин, проблеми їх політичної активності, участі в політичних процесах сьогодні залишаються мало вивченими. Дослідники практично оминають питання участі національних меншин у політичному житті держави, представництво в органах влади різних рівнів та місцевого самоврядування.

Тому **метою статті** є дослідження сучасного стану національних меншин України як потенційного суб'єкту політики.

Виклад основного матеріалу. В сучасній політологічній та правовій літературі немає чіткого визначення поняття національній меншини. В Європі, наприклад, держави – члени Ради Європи не досягли згоди в трактуванні даного поняття. У пояснювальні доповіді до «Рамкової конвенції про захист національних меншин» відзначається, що на даному етапі не представляється можливим

дати таке визначення, яке отримало б загальне схвалення. Цей факт можна пояснити тим, що є суттєві відмінності в підходах до даної проблематики у національних законодавствах європейських країн. Наприклад, у Великобританії використовується термін «расова група (меншина)», в Угорщині – «етнічна меншина», Австрії – «етнічна група», Словенії – «автохтонна етнічна громада», Бельгії – «культурна громада», Албанії – «релігійна громада», Італії – «мовна група», Швеції, Польщі, Україні – «національна меншина». Деякі країни не визнають в цілому існування меншин на своїх територіях: Андорра, Греція, Нідерланди, Сан-Марино, Франція (Конституція Франції заперечує саме існування етнонаціональних меншин), Ліхтенштейн, Люксембург, Мальта, Туреччина [2, с. 95].

У зарубіжній науковій літературі найбільш поширеним є визначення поняття національних меншин автором якого є Фр. Капоторті: меншина – група, яка у кількісному плані поступається останній частині населення держави і яка не є домінуючою, а її члени, будучи громадянами цієї держави, мають етнічні, релігійні чи інші характеристики, відмінні від іншої (останньої) частини населення і виявляють, навіть якщо і опосередковано, почуття солідарності, спрямоване на збереження їхньої культури, традиції, релігії чи мови [8, с. 98].

Це визначення відображає як об'єктивні так і суб'єктивні сторони поняття і містить 4 критерії для виділення національних меншин. Перший критерій носить чисельний характер; другий – якісний: гірше положення меншості по відношенню до більшості; третій – наявність специфічних етнічних, релігійних або мовних характеристик; четвертий – усвідомлюване почуття солідарності.

У понятійному апараті українського законодавства виділяється термін «національна меншина», але його визначення має досить узагальнений характер. Так в ст. 3 Законі України «Про національні меншини в Україні» записано: «До національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою» [7]. Тобто фактично всіх неукраїнців віднесено до національних меншин.

Більш деталізовані визначення національних меншин дають українські науковці. Так, Г. Луцишин в роботі «Національні меншини у політичному житті України» сформулювала таке визначення національних меншин:

«Це групи населення, осілі в даній державі, які перебувають у кількісній та фактичній меншості щодо титульної нації або становлять менше 50 % усього населення, культивують свою національну окремішність, відрізняються від більшості громадян своїм етнічним походженням, мовними, культурними або релігійними ознаками, усвідомлюють свою етнічну окремішність» [11, с. 9].

Альтернативний варіант пропонує В. Євтух, який визначає національні меншини таким чином: «Групи громадян України неукраїнської національності, які проживають на її території, є меншими за чисельністю від української нації, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою і зацікавленості добровільно зберігати й розвивати свою етнокультурну самобутність» [6, с. 36].

Своє бачення проблеми висловив й О. Биков: «Національні меншини – це громадяни, які проживають на території України, не є етнічними українцями та за чисельністю перебувають у меншості, відрізняючись від етнічних українців своєю мовою, культурою і традиціями, виявляючи національне самоусвідомлення. Вони є елементом суспільного ладу, а, отже, усіх основних систем: політичної, економічної, соціальної, культурної та інших» [2].

У проекті закону України «Про Концепцію державної етнонаціональної політики України», який розроблений під керівництвом Народного депутата, голови підкомісії ВРУ з питань етнополітики М. Джемільова надається наступне визначення «Національна меншина – стала група громадян України не українського етнічного походження, яка традиційно (не менше 100 років) проживає на території України в її сучасних державних кордонах, є чисельно меншою за етнічних українців, має спільні етнічні, мовні, культурні, релігійні характеристики, що відрізняють її від решти населення, і виявляє бажання зберігати й розвивати свою етнокультурну ідентичність» [9].

Отже, як в науковій літературі, так і в нормативно-правовій базі існує багато підходів щодо визначення поняття національні меншини. Однак, необхідно відзначити відсутність одностайності щодо трактування зазначеного терміну серед науковців світу та України зокрема. Це зумовлено перш за все багатомірністю даного феномена. Складність полягає також і в розмаїтті ситуацій, пов'язаних з роллю на політичній арені національних меншин.

За даними Всеукраїнського перепису населення (2001 р.), на території країни проживали представники понад 130 національностей і народностей, українці становили 77,8 % від загальної кількості населення, а національні меншини відповідно – 22,2 % [4].

Слід зазначити, що основних національних меншин в державі налічується вісім – росіяни, білоруси, молдавани, кримські татари, болгары, угорці, румуни, поляки. Перераховані вище нацменшини проживають здебільшого на прикордонних територіях країни, а ось в центральних регіонах переважають українці.

Єдина меншина, яка становила значну частку населення – це росіяни (згідно перепису населення 2001 р. – 17,3 %). Водночас, регіони, де етнічні росіяни становили більшість (Крим, Севастополь, частина Донецької та Луганської областей) на разі окуповані Росією.

З питань забезпечення прав національних меншин Україна співпрацює з міжнародними організаціями: ООН, ОБСЄ, Радою Європи. В міжнародних правових документах, до яких приєдналася й Україна, зафіксовано права національних меншин, зокрема й право на політичне життя. Згідно з чинним законодавством України національні меншини мають право на створення власних громадських організацій та участь у міжнародних організаціях; можливість впливати на прийняття державних рішень; право на представництво членів національної меншини в органах влади; право на свободу думки відповідно до своїх філософських, політичних, релігійних та інших переконань. Проте на практиці поки що недостатньо дієвих механізмів із реалізації окремих із цих прав.

Політичне представництво національних меншин у законодавчій та виконавчій гілках влади, органах місцевого самоврядування частково здійснюється через постійно діючі комісії з питань міжнаціональних відносин і дорадчі органи, що складаються з представників етнічних спільнот.

З точки зору політичної діяльності виділяють три рівні розвитку національних меншин України:

– *латентний*, на якому перебувають більшість національних меншин, які лише формально заявили про своє існування. Цей рівень характеризується швидкою асиміляцією та розпорошеністю національних меншин;

– *організаційний*, на цьому рівні перебувають 38 національних меншин, ким вдалося створили власні громадські організації, активно розвивати інтеграційні процеси. На даному рівні політичної мобілізації національні меншини приймають активну участь. як у внутрідержавних, так і в міждержавних процесах.

– *політичний* рівень – до цього рівня доходять лише окремі національні меншини. Переважно, це численні національні меншини, які створили власні політичні рухи та партії, котрі беруть участь у виборах різних рівнів і присутні в політичному житті держави. На цьому рівні перебувають російська національна меншина й кримські татари, які створили власні політичні рухи та партії. Однак, сучасні вітчизняні реалії продемонстрували, що на цьому рівні з'являються дезінтеграційні процеси в етнічному полі та посилюється суспільно-політична дестабілізація [11, с. 11].

Відносно громадських організацій, створених національними меншинами України, фіксується чітка тенденція збільшення мережі національно-культурних товариств. Так, якщо на кінець ХХ ст. їх було зареєстровано близько 300, в тому числі й тих, що мають всеукраїнський статус – понад 20, то на даний час їх зареєстровано більше як 1500 і майже 50 із них всеукраїнські.

Серед національно-культурних товариств близько 100 представляють інтереси громадян України – етнічних росіян, понад 150 – євреїв, близько 120 – поляків, понад 100 – греків, 88 – ромів (циган), 85 – німців, 41 – болгар, 35 – вірмен, 34 – азербайджанців,

19 – угорців, 18 – білорусів, 15 – корейців, 14 – румунів, 13 – татар, 10 – молдован, по 9 – караїмів і литовців, 5 – словаків. Інші етноси України представляли по 3 і менше національно-культурних товариств різного статусу [15].

Діяльність національно-культурних товариств України в першу чергу направлена на забезпечення освітніх, культурних, інформаційних потреб. У той же час для найчисельніших та суспільно активних національних меншин, а це – росіяни, євреї, поляки, угорці, румуни, є характерним ріст рівня політичної активності. Це знаходить своє відображення в проведенні спільних заходів чи акцій, висловленні своєї активної позиції, щодо прийняття тих чи інших політичних рішень.

Висока концентрація національних меншин у прикордонних регіонах об'єктивно сприяє активізації регіональних рухів, висуненню ними політичних вимог. Актуалізується проблема подвійного громадянства (особливо румун і угорців), часом виринає питання територіальної автономії. Все голосніше лунають вимоги про парламентське представництво за національною ознакою. Угорська національна меншина розглядає доцільність присутності своїх представників у парламенті України за зразком інших європейських держав.

Поляки, угорці, румуни мають історичну батьківщину, сусідню з українською державою – це Республіка Польща, Угорщина, Румунія. Від цих держав надходить суттєва матеріальна та інституційна допомога. Так, Угорщина робить доплати вчителям за знання угорської мови. Вчителі, які викладають угорською, отримують більш високі зарплати. Двічі на рік здійснюється доплата від 10 до 20 тис. грн. Також угорська сторона виділила Україні 6,5 млн. євро безповоротної допомоги в області туризму і підприємництва, а також безвідсотковий кредит на суму 65 млн. євро. При цьому невідомо, який обсяг даних коштів було освоєно. Більше того, Угорщина заявила про готовність вкласти в Закарпаття 80 млн. євро інвестицій.

Висновки. З розвитком демократії діяльність національних меншин активізується і цей процес переходить у політичну площину, а тому національні меншини потрібно розглядати як потенційно впливовий політичний фактор. За останні роки на Україні чітко простежується тенденція щодо активізації діяльності національних меншин, які виходять на арену суспільно-політичних відносин держави, і, окрім культурних, освітніх та релігійних інтересів, все активніше ставиться питання задоволення політичних інтересів. Це закономірне явище, характерне для усіх суспільств, однак його вирішення великою мірою залежить від рівня демократичності самого суспільства.

Список використаних джерел

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. / Б. Андерсон. — Київ, 2001. — 272 с.

2. Биков О. М. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. — Київ, 2001. — 16 с.
3. Бочковський О. Вступ до націології. / О. Бочковський. — Київ : Генеза. — 1998. — 144 с.
4. Всеукраїнський перепис 2001 року. [Електронний ресурс] Державний комітет статистики України: Офіційний сайт. — Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/publications/#p4>
5. Геккманн Ф. Народ, нація, етнічна група и етнічне меншинство: к некоторым основным категориям этничности / Ф. Геккманн // Зарубежный мир: социально-политические и экономические проблемы. — 1990. — Вып. 19. — С. 30-40.
6. Євтух В. Б. Етнополітика в Україні: правничий та культурологічний аспекти. / В. Б. Євтух. — Київ : Фенікс, 1997. — 214 с.
7. Закон України «Про національні меншини в Україні» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12->
8. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму : монографія / Г. В. Касьянов. — Київ : Либідь, 1999. — 352 с.
9. Концепція державної етнонаціональної політики України. [Електронний ресурс]// проект Закону України. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=47852. — Дата звертання 5 червня 2017.
10. Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті з пояснювальними примітками. Вересень 1999р» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.osce.org/uk/hcnm/32255?download=true>.
11. Луцишин Г. І. Національні меншини у політичному житті України : автореф. дис. к. політ. н. / Г. І. Луцишин. — Львів, 2002. — 18 с.
12. Наулко В. І. Етнічний склад населення УРСР. Статистико-картографічне дослідження. — Київ, 1965. — 136 с.; Наулко В. І. Карта сучасного етнічного складу УРСР. — Київ, 1966. — 136 с.; Наулко В. И. Развитие межэтнических связей на Украине. Историко-этнографический очерк. — Киев, 1975. — 276 с.
13. Нации и национализм / Б. Андерсон, О. Бауэр, М. Хрох и др; [Пер. с англ. и нем. Л. Е. Переяславцевой, М. С. Панина, М. Б. Гнедовского]. — М. : Праксис, 2002. — 416 с.
14. Овчаренко В. П., Овчаренко П. Д. Товариства національно-культурні в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.history.org.ua/?termin=Tovarystva_natsionalno
15. Скворцов Н. Г. Этничность. Национальные отношения. Социальная практика / Н. Г. Скворцов. — СПб. : ТООТК «Петрополис», 1995. — 336с.
16. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Ентоні Д. Сміт. [Пер. з англійської П. Таращука]. — К. : Основи, 1994. — 224 с.
17. Сміт Е. Д. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Ентоні Д. Сміт. [Пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала]. — Київ : Ніка-Центр, 2006. — 320 с.

References

1. Anderson B. 2001. Ujavleni spil'noti. Mirkuvannja shhodo pohodzhennja j poshirennja nacionalizmu [Represented communities. Considerations about the origin and spread of nationalism]. Kiev, 272 (in Ukrainian).
2. Bikov O. M. 2001. Konstitutsiyno-pravoviy status natsionalnih menshin v Ukrayini: Avtoref. dis. kand. jurid. nauk: 12.00.02 [Constitutional and legal status of national minorities in Ukraine: Author's abstract. Dis Cand. Lawyer Sciences: 12.00.02] In-t derzhaviipravaim. V.M. Koretskogo NAN Ukrayini, Kiev, 16 (in Ukrainian).
3. Bochkovskiy O. 1998. Vstup do natsiologiyi [Introduction to national studies]. Geneza, Kiev, 144 (in Ukrainian).
4. Vseukrayinskiy perepis 2001 roku [All-Ukrainian census of 2001]. Retrieved from: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/publications/#p4> (in Ukrainian).
5. Gekkmann F. 1990. Narod, natsiya, etnicheskayagruppa i etnicheskoemen-shinstvo: k nekotory mosnovnym kategoriyam etnichnosti [The people, the nation, the ethnic group and the ethnic minority: to some basic categories of ethnicity]. Zarubezhnyymir: sotsialno-politicheskie i ekonomicheskiesproblemy, 19, 30-40 (in Russian).
6. Evtuh V. B. 1997. Etnopolitika v Ukrayini: pravnichiy ta kulturologichniy aspekti [Ethnopolitics in Ukraine: the legal and cultural aspects]. Feniks, Kiev, 214 (in Ukrainian).
7. Zakon Ukrayini «Pro natsionalni menshini v Ukrayini» [The Law of Ukraine «On National Minorities in Ukraine»]. Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12> (in Ukrainian).
8. Kasyanov G. V. 1999. Teoriyi natsiy i natsionalizmu: monografiya [Theories of Nation and Nationalism: Monograph]. Libid, Kiev, 352 (in Ukrainian).
9. Kontsepsiya derzhavnoyi etnonatsionalnoyi politiki Ukrayini: proekt Zakonu Ukrayini [Concept of the state ethno-national policy of Ukraine]. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=47852 (in Ukrainian).
10. Lundska rekomendatsiya pro effektivnu uchast natsionalnih menshin u suspilno-politichnomu zhitti z pojasnyvalnimi primitkami. Veresen 1999r [Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Socio-Political Life with Explanatory Notes. September 1999]. Retrieved from: <http://www.osce.org/uk/hcnm/32255?download=true>. (in Ukrainian).
11. Lutsishin G. I. 2002. Natsionalni menshini u politichnomu zhitti Ukrayini : avtoref. dis. k. polit. n. [National minorities in the political life of Ukraine: author's abstract]. Lviv, 18 (in Ukrainian).
12. Naulko V. I. 1975. Etnichniy sklad naselennya URSR. Statistiko-kartografichne doslidzhennya [Ethnic composition of the population of the Ukrainian SSR. Statistical and cartographic research]. Kiev, 276 (in Ukrainian).
13. Natsii i natsionalizm. 2002. [Nations and Nationalism]. Praksis, Moskva, 416 (in Russian).
14. Ovcharenko V. P., Ovcharenko P. D. Tovaristva natsionalno-kulturni v Ukrayini [National-cultural associations in Ukraine]. Retrieved from : http://www.history.org.ua/?termin=Tovarystva_natsionalno (in Ukrainian).

15. Skvortsov N. G. 1995. Etnichnost. Natsionalnye otnosheniya. Sotsialnaya praktika [Ethnicity. National relations. Social practice]. TOO ТК «Petropolis», Sankt-Peterburg, 336 (in Russian).

16. Smit E. D. 1994. Nacional'na identichnist'[National Identity] Osnova, Kiev, 224 (in Ukrainian).

17. Smit Entoni D. 2006. Naciї ta nacionalizm u global'nu epohu [The Nation and Nationalism in the Global Era]. Nika-Tsentr, Kiev, 320 (in Ukrainian).

Семке Ніна Миколаївна — кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри соціології та політології, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». Адреса: вул. Кирпичева, 2, м. Харків, Україна, 61002.

Семке Ніна Николаевна — кандидат философских наук, доцент, профессор кафедры социологии и политологии, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт». Адрес: ул. Кирпичева, 2, г. Харьков, Украина, 61002.

Semke Nina Mykolaivna — Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor at the Department of Sociology and Political science, National Technical University «Kharkov Polytechnic Institute». Address: Kirpicheva str., 2, Kharkov, Ukrainian, 61002. e-mail: nina_semke@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 15.05.2017 р.